

Προκλήσεις για τη δημοκρατία σε εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο:

Μια κοσμοπολίτικη πορεία προς τα εμπρός; *

FERENC MISZLIVETZ ΚΑΙ JODY JENSEN *

(*Περίληψη*) Όταν προσπαθεί κανείς να προσδιορίσει τις βαθύτερες ρίζες και αλληλεπίδραση των διαφόρων ειδών της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής, οικονομικής κρίσης και κρίσης χρέους, της οικολογικής κρίσης, της κρίσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωζώνης, και της πιο πρόσφατης κρίσης της δημοκρατίας και της νομιμοποίησης, η σχέση ανάμεσα στην παγκοσμιοποίηση και τη δημοκρατία καταδεικνύει την ανάγκη περισσότερης προσεκτικής ανάλυσης. Παγιδευμένες στη λογική του παραδείγματος του κράτους-έθνους, πολιτική φαντασία και ανάλυση παραμένουν σε μεγάλο βαθμό περιορισμένες. Ακόμα κι αν είναι δυνατή η αναγνώριση των προβλημάτων, χωρίς επαρκή γνωστικά πλαίσια, η ικανότητα να δοθούν λύσεις ή να εντοπιστούν εναλλακτικές, χάνεται. Ο προσδιορισμός των βαθύτερων αιτιών και η αλληλεπίδραση των διαφόρων ειδών της κρίσης (παγκόσμια, χρηματοπιστωτική, οικονομική κρίση, κρίση χρέους, οικολογική κρίση, η κρίση της ΕΕ και της Ευρωζώνης, και η κρίση της δημοκρατίας και της νομιμοποίησης), συνδυάζεται με τη μείωση της εμπιστοσύνης των πολιτών που δημιουργεί δυνατότητες για νέες παγκόσμιες και περιφερειακές προοπτικές, και βγαίνει από το σίδηρο κλουβί του έθνους-κράτους. Η κρίση και ο μετασχηματισμός μπορούν να ανοίξουν το δρόμο για τον *de facto* κοσμοπολιτισμό, αλλά η διαδρομή θα οδηγείται σε μεγάλο βαθμό από συγκρούσεις.

Λέξεις-κλειδιά: έθνος-κράτος, διακυβέρνηση, συμπτώματα της κρίσης, δημοκρατία, κοινωνία των πολιτών, κοσμοπολιτισμός, παγκοσμιοποίηση

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ

*Τα συμπτώματα της κρίσης και η αναδυόμενη νέα εποχή της αβεβαιότητας,
Παγκόσμια οικονομική και χρηματοπιστωτική κατάρρευση και οι συνέπειές της για τη δημοκρατία
Η ιδέα της δημοκρατίας και η Πράξη της Δημοκρατίας
Η ΑΤΕΛΕΙΩΤΗ διαδικασία του εκδημοκρατισμού της Δημοκρατίας
Το Ευρωπαϊκό Παράδοξο*

* *Ferenc Mészlivetz* είναι κης στο Jean Monnet, κοινωνιολόγος και πολιτικός επιστήμονας και ένας γιατρός του HAS. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν: δημοκρατία στη θεωρία και πρακτική, κοινωνία των πολιτών, υπηκοότητα, περιφερειακές και Ευρωπαϊκές Σπουδές, παγκοσμιοποίηση και βιωσιμότητα. Είναι ο Ακαδημαϊκός Διευθυντής του Ινστιτούτου παγκόσμιων και ευρωπαϊκών σπουδών ολοκλήρωσης στο Corvinus University και επιστημονικός σύμβουλος στο Ινστιτούτο Πολιτικών Επιστημών της Ουγγρικής Ακαδημίας. Είναι επίσης καθηγητής της έρευνας στο Péter Pázmány Καθολικό Πανεπιστήμιο. Ο Καθηγητής Mészlivetz έχει διδάξει, έχει δώσει διαλέξεις και έχει διεξάγει έρευνα σε πολλά πανεπιστήμια της Ευρώπης και των Ηνωμένων Πολιτειών, συμπεριλαμβανομένων UC Berkeley, Harvard, EUI Firenze, και WZB, Βερολίνο. Είναι μόνιμος καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Μπολόνια. Το 2012 ήταν Deák Επισκέπτης Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Κολούμπια της Νέας Υόρκης. Είναι επίσης ο ιδρυτής και διευθυντής του διοικητικού συμβουλίου του Ινστιτούτου Κοινωνικών και Ευρωπαϊκών Σπουδών (ISES), ενός Jean Monnet Ευρωπαϊκού Κέντρου Αριστείας-και πρόεδρος της UNESCO στο τμήμα Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Βιώσιμης Ανάπτυξης στο Kőszeg. Από το 2012 υπηρετεί ως πρόεδρος της κοινωνικής μονάδας Επιστημών της Ουγγρικής Εθνικής Επιτροπής της Unesco.

Jody Jensen είναι Ανώτερη Ερευνήτρια στο Ινστιτούτο Πολιτικών Επιστημών στην Ουγγρική Ακαδημία Επιστημών. Είναι Διευθύντρια Διεθνών Σχέσεων στο Ινστιτούτο Κοινωνικών και Ευρωπαϊκών Σπουδών το οποίο βοήθησε να ιδρυθεί. Έχει επίσης διοριστεί ως Βοηθός Καθηγητή στα Διεθνή Οικονομικά στο Πανεπιστήμιο Corvinus της Βουδαπέστης. Για πολλά χρόνια ήταν η Ουγγρική και στη συνέχεια, περιφερειακή διευθύντρια της διεθνούς ΜΚΟ Ashoka: Καινοτόμοι για το κοινό, το οποίο υποστηρίζει την κοινωνική επιχειρηματικότητα σε όλο τον κόσμο. Διδάσκει συχνά στο εξωτερικό και εργάζεται επίσης για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις Βρυξέλλες για το Πρόγραμμα Jean Monnet και το πρόγραμμα Erasmus Mundus. Μείζονες τομείς της έρευνάς της και της δημοσίευσης συμπεριλαμβάνουν: παγκοσμιοποίηση, παγκόσμια διακυβέρνηση, μετατροπή του κράτους-έθνους, τα οποία διέπουν τις παγκόσμιες αγορές και την παγκόσμια κοινωνία των πολιτών.

Μπορεί η Πολιτική του Αδύνατου να γίνει η Πολιτική του Δυνατού;

[Υπήρξε μια αλλαγή] στον χαρακτήρα και τους στόχους της διεθνούς κοινωνίας: μακριά από τους μινιμαλιστικούς στόχους της συνύπαρξης που αποβλέπουν στην δημιουργία κανόνων και θεσμών που ενσαρκώνουν τις έννοιες της κατανομής ευθυνών, θεσμικών οργάνων που ενσωματώνουν έννοιες του καταμερισμού των ευθυνών, που έχουν επιπτώσεις σε μεγάλο βαθμό στην εγχώρια οργάνωση των κρατών, που περιβάλλουν άτομα και ομάδες στο εσωτερικό των κρατών με δικαιώματα και υποχρεώσεις, και επιδιώκουν να ενσαρκώσουν κάποια έννοια του πλανητικού καλού. (Hurrell 1995: 139)

Τα συμπτώματα της κρίσης και η αναδυόμενη νέα εποχή της αβεβαιότητας

Οι κοινωνικές επιστήμες υπονομεύονται για την αποτυχία τους να προβλέψουν τις θεμελιώδεις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές αναταραχές στο παρελθόν στην περίπτωση του 1989-1991, και το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης το 2007-2008, και πιο πρόσφατα την περίπτωση της *Αραβικής Άνοιξης* και το *Occupy* κίνημα! Παγιδευμένες στη λογική του παραδείγματος έθνους- κράτους, η πολιτική φαντασία και ανάλυση παραμένουν σε μεγάλο βαθμό περιορισμένες. Ακόμα κι αν μπορούν να αναγνωρίσουν τα προβλήματα, χωρίς επαρκή γνωστικά πλαίσια, η ικανότητα να παρέχουν λύσεις ή να προσδιορίζουν εναλλακτικές χάνεται. Στο πλαίσιο αυτό, οι πιθανές λύσεις, θεραπείες ή οι φιλοδοξίες θεωρούνται ουτοπικές ή ιδεαλιστικές? Και οι πολιτικές δράσεις που διοργανώνονται γύρω τους θεωρούνται ευρέως ως «πολιτική της αδυναμίας» (Falk 2012).

Σε ταραχώδεις καιρούς επαναλαμβάνεται συχνά το κλισέ και οι συμβατικές σοφίες γρήγορα απαρχαιώνονται και ξεχνιούνται. Για παράδειγμα, γνωρίζουμε πολύ καλά σήμερα ότι σε αντίθεση με την πρόβλεψη του Fukuyama, ούτε η ιστορία ούτε η πολιτική έχουν τελειώσει. Αν μη τι άλλο είναι πάνω, ή είναι τουλάχιστον, σοβαρά αναξιόπιστη. Είναι το νεοφιλελεύθερο ‘πιστεύω’ με όλες τις διάφορες κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και πολιτιστικές συνέπειές της. Όπως ο Joseph Stiglitz (2010: ix) επισημαίνει: «Η κρίση αποκάλυψε βαθιές ρωγμές στις έννοιες του φονταμενταλισμού της αγοράς, η θεωρία ότι οι απεριόριστες αγορές θα οδηγήσουν σε αποτελεσματικά και σταθερά αποτελέσματα. Έτσι και η ιδέα ότι οι αγορές θα μπορούσαν να αυτορυθμίζονται, φάνηκε να είναι οξύμωρη, όπως και ήταν". Η παρούσα παγκόσμια κρίση δεν είναι μόνο αποτέλεσμα των αποτυχιών του συστήματος, αλλά και του ίδιου του συστήματος, οργάνωσης και αρχών, συμπεριλαμβανομένων των λανθασμένων θεσμικών μηχανισμών της.

Το πανίσχυρο δόγμα του φονταμενταλισμού της αγοράς υποστηρίζεται από μεγιστάνες των ΜΜΕ και τις παγκόσμιες αυτοκρατορίες τους και τείνει ολοένα να απορρίπτεται από τους δύο λαϊκιστές (συχνά ριζοσπάστες και εξτρεμιστές) κινήματα αφενός, και ένα αναδυόμενο παγκόσμιο κίνημα της πολιτικής κοινωνίας με ημι-λανθάνουσα δίκτυα και συχνά λιγότερο από διαφανή ΜΚΟ-κόσμο, αφετέρου. Όμως, η ξαφνική κατάρρευση των σταθερών πεποιθήσεων και η διάβρωση των ισχυρών ιδεολογιών είναι μόνο ένα από τα υποπροϊόντα μιας εμβάθυνσης και ολοένα και πιο πολλαπλής παγκόσμιας κρίσης (Kaldor, Held, Quah 2010). Όπως Immanuel Wallerstein έχει υποστηρίξει με αρκετή πειστικότητα, είναι μέρος μιας ουσιαστικής και μη αναστρέψιμης μετατροπής του σύγχρονου παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος της οποίας η έκβαση είναι άγνωστη (Miszlivetz 2010). Η διαδρομή αυτού του αόριστου διάρκειας μετασχηματισμού αξίζει περισσότερη προσοχή, έρευνα και το πιο σημαντικό: ένα νέο πλαίσιο για την ερμηνεία. Χρειάζεται αλλαγή στον τρόπο που βλέπουμε τον κόσμο, με άλλα λόγια μια «αλλαγή παραδείγματος», όπως πολλοί προτείνουν. Όταν προσπαθούν να προσδιορίσουν τις βαθύτερες ρίζες και την διασύνδεση των διαφόρων ειδών της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής, οικονομικής κρίσης και κρίσης χρέους, την οικολογική κρίση, την κρίση της ΕΕ και της Ευρωζώνης, και πιο πρόσφατα την κρίση της δημοκρατίας και της νομιμοποίησης, χρειάζεται η εύρεση μιας νέας παγκόσμιας προοπτικής προκειμένου, να αντικαταστήσει εκείνο το εδαφικά περιορισμένο έθνος- κράτος.

Ούτε η κατανόηση των βαθύτερων αιτιών και των αλληλεξαρτήσεων της αυξανόμενης πολυπλοκότητας, ούτε εξεύρεση λύσεων ή εναλλακτικών είναι δυνατές από την άποψη της περιορισμένης και κατακερματισμένης εθνικής κυριαρχίας. Όταν ψάχνουμε για εναλλακτικές λύσεις θα πρέπει επίσης να προσδιορίσουμε τους νέους παίκτες. Νέα πλαίσια ανάληψης νέων δρώντων, με άλλα λόγια, οι καινούριες δομές χρειάζονται νέα δράση. Η επίμονη και με κεφάλια Λερναίας Ύδρας παγκόσμια κρίση, και η απροσδόκητη έκρηξη των δικτατοριών της Μέσης Ανατολής με αποκορύφωμα στις Αραβικές επαναστάσεις, προκάλεσε ένα νέο είδος διακρατικού - τόσο σε περιφερειακό όσο και σε παγκόσμιο - διαλόγου και συνείδησης, τα οποία μπορούν να ενισχύσουν την κοσμοπολίτικη αντίληψη και την κοινή γνώμη: ίσως ακόμη και με ένα νέο προσδιορισμό, θα μπορούσαμε με επιφύλαξη να το ονομάσουμε κοσμοπολίτικη πολίτη.

Η κρίση της δημοκρατίας ως ένα σύνολο νομικών κανονισμών, διαδικασιών και θεσμών είναι ένα από τα μεγάλα και πιο σημαντικά και εκπληκτικά συμπτώματα του τρέχοντος μετασχηματισμού. Το σύνολο των

θεσμικών δομών που θα μπορούσαν να εξαφανιστούν ή να χαθούν στους λαβύρινθους του παγκόσμιου μετασχηματισμού, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι νέες μορφές, δομές, διαδικασίες, οι νέοι παίκτες και τα θεσμικά όργανα ενδέχεται να διαμορφωθούν. Αυτά περιλαμβάνουν την αύξηση της αβεβαιότητας και απαισιοδοξίας για το μέλλον και τη μείωση της εμπιστοσύνης στα πολιτικά κόμματα και τα δημόσια ιδρύματα. Υπάρχει μια αυξανόμενη κατανόηση της κρίσης της δημοκρατίας εν γένει, ή για την «κρίση της καπιταλιστικής δημοκρατίας» (Posner 2010), ή για την «κρίση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας» (Gilbert 2009). Ακόμη και φορείς της παγκόσμιας αγοράς και κηδεμόνες διεθνών οργανισμών, όπως το ΔΝΤ έχουν αρχίσει να ανησυχούν για την ευπάθεια της δημοκρατίας που ορίζεται, περιορίζεται και εμφανίζεται από την εθνική πολιτική. Ωστόσο, τα περισσότερα από τα προειδοποιητικά σήματα περιγράφονται όσον αφορά τα συμπτώματα αυτών και δεν παρέχουν κατάλληλες διαγνώσεις και, ως εκ τούτου, προτεινόμενες «θεραπίες» παραμένουν επιφανειακές, βραχυπρόθεσμες προσανατολισμένες και αναποτελεσματικές. Προφανώς, δεν ικανοποιούν ένα ολόενα και πιο ενδιαφερόμενο κοινό δεδομένου ότι δεν είναι σε θέση να παράσχει αξιόπιστη ή αποδεκτή οικονομικά / οικονομικά ή θεσμικά / διαδικαστική πράξη πέρα από τα όρια και την πολιτική προοπτική της Κυριαρχίας εθνικού κράτους.

Μία από τις ρίζες της σημερινής κρίσης της δημοκρατίας, πιστεύουμε, μπορεί να βρεθεί στην ολοένα και πιο άνιση και ανισόρροπη σχέση μεταξύ των εκπροσώπων των κυβερνήσεων των αγορών και των κοινωνιών - στα λόγια Marc Nerfin της ανάμεσα στον Μεσάζοντα, τον Πρίγκιπα και τον Πολίτη (Nerfin 1987).¹ Όπως Robert Reich παρατήρησε, σήμερα «υπερ-καπιταλισμός» έχει «εισβάλει στην δημοκρατία: ο καπιταλισμός έχει ανταποκριθεί σε αυτό που θέλουμε ως μεμονωμένοι αγοραστές των αγαθών, αλλά η δημοκρατία έχει ανταποκριθεί λιγότερο σε ό, τι θέλουμε ως πολίτες" (Reich 2008: 42). Πίσω από τα τρέχοντα συμπτώματα βρίσκονται διάφορες λιγότερο αυτονόητες αλλά βαθιές αντιφάσεις και ασάφειες, όπως η ένταση μεταξύ της παγκόσμιου και του περιφερειακού, μεταξύ της μη-εδαφικότητας και της εδαφικότητας, του αποκλεισμού και της ενσωμάτωσης, της λογοδοσία σε τοπικό επίπεδο σε σχέση με ασυδοσία και σε υπερεθνικό επίπεδο, της δημοκρατία ως ιδέα σε σχέση με τη δημοκρατία ως ένα σύνολο νομικών διαδικασιών και επίσημους θεσμούς.

Ίσως το πιο σημαντικό είναι η ένταση μεταξύ των εδαφικά περιορισμένων κυρίαρχων κρατών, περιορισμένων από την de facto ιεραρχία της γεωπολιτικής των κυρίαρχων κρατών, αφενός, και της ασυδοσίας και της έλλειψης διαφάνειας των μονοπωλιακών φορέων της παγκόσμιας αγοράς, αφετέρου. Αυτή η μεγάλη αντίφαση που υφίσταται έχει δημιουργήσει νέες εντάσεις, καθώς και νέες κοινωνικές και πολιτικές αντιδράσεις κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών. Αυτές οι νέες εξελίξεις έχουν ρίξει φως στη μη βιωσιμότητα και τον βαθιά αντιδημοκρατικό χαρακτήρα της παρούσας, κατά την ερμηνεία μας, νεοφιλελεύθερου παγκόσμιου οικονομικού, χρηματοπιστωτικού και θεσμικού συστήματος και, ενάντια στις υποσχέσεις και προσδοκίες, έχουν αποκαλύψει με σαφήνεια την ανεπάρκεια και τις αδυναμίες τόσο σε παγκόσμιο όσο και σε κοινοτικό επίπεδο διακυβέρνησης.

Παγκόσμια οικονομική και χρηματοπιστωτική κατάρρευση και οι συνέπειές της για τη δημοκρατία

Πολλές κριτικές της οικονομικής παγκοσμιοποίησης υποστηρίζουν ότι οι διαδικασίες των διασυνοριακών συναλλαγών και επενδύσεων σε συνδυασμό με τις διασυνοριακές αγορές κεφαλαίων λειτουργώντας εντός απόρρυθμιζόμενων αγορών, υπονομεύουν τόσο την εθνική κυριαρχία όσο και την πολιτική δημοκρατία (Holton 2010).

Μέχρι πρόσφατα, η θεωρία της κοινωνικής επιστήμης καταβάλλει λίγη προσοχή στη σχέση μεταξύ της παγκοσμιοποίησης και της δημοκρατίας. Διακρατικές, διασυνοριακές συνδέσεις και αλληλεξαρτήσεις μπορούν να προχωρούν αυτόματα την παγκοσμιοποίηση σε περαιτέρω πτυχές (οικονομικές και τεχνολογικές), ενώ όχι τόσο πολύ σε άλλες (πολιτική και ρύθμιση, διακυβέρνηση σε γενικές γραμμές, ιθαγένεια και κοινωνική πρόνοια). Στην περίπτωση της ΕΕ, η πολιτική ολοκλήρωση έχει μείνει πίσω από την οικονομική ολοκλήρωση και ολοκλήρωση της αγοράς. Για τους πολίτες σε εθνικό επίπεδο δεν υπάρχει άμεση πολιτική αποκατάσταση της αγοράς και των κανονιστικών ελλείψεων μέσω ενός συστήματος πολιτικών θεσμών σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Οι επιχειρήσεις παραμένουν οργανωμένες και να ρυθμιζόμενες μέσα σε ένα πολύπλοκο σύστημα, με αδιαφανή σύγχυση των εθνικών, περιφερειακών και διεθνών συστημάτων που ξεφεύγουν ή εμποδίζουν τη δημοκρατική λογοδοσία. Επιπλέον, οι χρηματοπιστωτικές αγορές λειτουργούν σε νανοδευτερόλεπτα 24/7, τα οποία διευκολύνονται από την τεχνολογία των πληροφοριών. Η δημοκρατία, ακόμα και σε μονομερές εθνικό επίπεδο (πόσο μάλλον σε επίπεδο ΕΕ), εντούτοις, λειτουργεί σε ημέρες, μήνες και χρόνια. Αυτή η μη συνεκτικότητα ως προς την λειτουργία των

¹ Ένας τέταρτος ισχυρός παίκτης, τα ΜΜΕ, θα πρέπει να προστεθούν στον κατάλογο ως «Μάγιο».

πεδίων και των ταχυτήτων δημιουργεί τεράστιες εντάσεις, ανικανότητα και η αβεβαιότητα σε όλα τα επίπεδα της συνύπαρξης. (Holton 2010, Miszlivetz 2012). Η επίλυση της γνωστικής αυτής ασυμφωνίας απαιτεί μεγαλύτερη διαφάνεια των παγκόσμιων οικονομικών και των μηχανισμών της και μια μεγαλύτερη δέσμευση των οικονομικών παραγόντων, προκειμένου να ανταποκρίνεται περισσότερο στις απαιτήσεις της κοινωνίας των πολιτών και των δημοκρατικών φιλοδοξιών της και τα αιτήματα για αξιοπρεπή αντιμετώπιση. Και οι δύο αγορές και κράτη έχουν σε μεγάλο βαθμό αποτύχει να δραστηριοποιηθούν και να πραγματώσουν πολιτικές σύμφωνα με αυτές προσδοκίες. Εάν η κατάσταση δεν έχει επιλυθεί, θα συνεχίσει να παράγει δυσλειτουργικές συνέπειες, όπως η αυξανόμενη κοινωνική αναταραχή και "Αυτό αποτελεί μόνο μια έντονη συζήτηση μεταξύ των ανθρώπων οι οποίοι βλέπουν τον κόσμο μέσα από διαφορετικούς φακούς, όπου το κύρος των διαφορετικών προοπτικών μπορεί να εκτιμηθεί." (Stiglitz 2010: xxi)

Η ιδέα της δημοκρατίας και η Πράξη της Δημοκρατίας

Η δημοκρατία είναι η αργή, επίπονη προσπάθεια για να διορθώσουμε τα λάθη που έχουμε ενσωματώσει στην κατάσταση της ζωής μας. (Konrad 1984:193)

Η ιδέα της δημοκρατίας έχει κατανοήσει τη φαντασία μιας συντριπτικής πλειοψηφίας κυβερνήσεων και κοινωνιών καθ' όλη την διάρκεια του περασμένου αιώνα. Η διαδικασία αυτή επιταχύνθηκε σημαντικά μετά το τέλος του Β Παγκοσμίου Πολέμου, κυρίως από τα μέσα της δεκαετίας του 1960. Όπως Alain Touraine επισημαίνει, οι περισσότερες χώρες έχουν υιοθετήσει τη δημοκρατία ως κοινό αγαθό και αυτό έχει σοβαρές συνέπειες τόσο για την παρούσα κρίση όσο και για το μέλλον των δημοκρατιών σε όλο τον κόσμο (Touraine 2010). Προσδοκίες, και, κατά συνέπεια, απογοητεύσεις, για τη δημοκρατική απόδοση των πολιτικών κομμάτων, των εθνικών κυβερνήσεων και των θεσμών εξαπλώνεται και αυξάνεται από το «τρίτο κύμα» του λεγόμενου εκδημοκρατισμού, το οποίο κέρδισε έδαφος στη δεκαετία του 1970 και κορυφώθηκε το 1989.

Χάρη σε πολλούς παράγοντες, όπως η παγκοσμιοποίηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το μεταβαλλόμενο γεωπολιτικό ασταθισμό λόγω της κατάρρευσης της Σοβιετικής Ένωσης και η συνακόλουθη αποδυνάμωση των Ηνωμένων Πολιτειών, ταυτόχρονα με την εμφάνιση διασυνοριακών κινημάτων της κοινωνίας των πολιτών και των δικτύων, η δημοκρατική απόδοση υπολογίζεται πλέον σε σύγκριση με τα δικά της πρότυπα και όχι σε αντιδιαστολή με άλλα μη δημοκρατικά συστήματα. Η εξαφάνιση της διπολικής λογικής, η κατάρρευση του ιδεολογικού, πολιτικού και η στρατιωτική «απειλή του κομμουνισμού» στην Ευρώπη, άφησε τις δημοκρατίες απομονωμένες στα εσωτερικά τους προβλήματα νομιμότητας και τα αυξανόμενα αιτήματα των πολιτών. Πίσω από τις όλο και μεγαλύτερες προσδοκίες, δύο μείζονες κινητήριες δυνάμεις μπορούν να προσδιοριστούν: 1) η αύξηση της ελευθερίας και της επιλογής των προσδοκιών και 2) οι προσδοκίες για τη βελτίωση των ευκαιριών ζωής ή απλά για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και μια βιώσιμη «καλή ζωή». Αυτές οι προσδοκίες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες, ακόμη και αν απέχουν για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα από την κύρια οικονομική και πολιτική θεωρία επιστήμης, καθώς και τη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών. Υπήρχαν και εξακολουθούν να υπάρχουν ισχυρά οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα, εμφανή στην καθημερινή πρακτική της φιλελεύθερης δημοκρατίας: ο Δυτικός καταναλωτισμός και τα συστήματα ασφαλείας που διατηρούν αυτό το διαχωρισμό ανέπαφο και ζωντανό. Ολόκληρο το σύγχρονο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα χτίστηκε πάνω στον διαχωρισμό αυτό και έχει λειτουργικό και «αναπτυξιακό» χαρακτήρα, αναλόγως. Η ένταση που προέκυψε από τη διαίρεση αυτή παρήγαγε τη δυναμική και την ενέργεια αυτού που αποκαλούμε τεχνική και οικονομική ανάπτυξη και καινοτομία, η οποία έχει τόσο θετικές όσο και αρνητικές συνέπειες. Η δυναμική αυτή έγινε εξαντλητική, όταν το παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα έφθασε στην παρούσα φάση της μη αναστρέψιμης ανισοροπίας, αβεβαιότητας, μη-προβλεψιμότητας και ανικανότητας διαχείρισης. Αν και οι συμβατικές οικονομικές και θεωρίες των κοινωνικών επιστημών (εξακολουθούν να θεωρούνται από πολλούς ως «δεσπόζουσα τάση») υποδηλώνουν ότι αυτό είναι μόνο ένα από τις ίσως πιο σοβαρές και καταστροφικές κρίσεις που πρέπει να ακολουθούνται από το «business as usual», υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύουμε ότι οι προοπτικές και οι πιθανές εκβάσεις θα είναι πιο σοβαρές μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα. Η αναθεώρηση έχει ξεκινήσει ήδη πριν από δεκαετίες. Η πρόσφατη έκρηξη και πολύπλευρων παγκόσμιων εκδηλώσεων των άνευ προηγουμένου κοινωνικών και πολιτικών εντάσεων, μπορεί επίσης να περιγραφεί ως αποτέλεσμα αυτού του τεχνητά διατηρημένου διαχωρισμού. Πιο σημαντικές, είναι επίσης οι εκδηλώσεις της επιτάχυνσης και της μη αναστρέψιμης παγκόσμιας μεταμόρφωσης.

Οι μελετητές των συστημάτων παγκόσμιας θεωρίας και μελετών ανάπτυξης, όπως Immanuel Wallerstein, André Gunder Frank (1980), ή Tamás Szentes (2009) έχουν πειστικά παρατηρήσει ότι το σύγχρονο παγκόσμιο σύστημα και η παγκόσμια οικονομία σήμερα είναι σε μια εμβάθυνση των διαρθρωτικών κρίσεων και έχουν εισέλθει σε μια χαοτική, μεταβατική περίοδο η οποία θα προκαλέσει μια συστημική διακλάδωση και μετατροπή σε μια νέα δομή, δεδομένου ότι το σύστημα έχει χάσει την ικανότητά του να αποκαταστήσει

την ισορροπία. Την ίδια στιγμή, η φύση της νέας δομής δεν έχει ακόμη προσδιοριστεί και επιπλέον, δεν μπορεί να προκαθοριστεί (Wallerstein 2000).

Το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής και οικονομικής αναταραχής του 2007-2008 είναι ιδιαίτερα ευδιάκριτη. Πολλές αλληλοεξαρτώμενες κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις, προσδοκίες και απαιτήσεις αποκαλύφθηκαν στις Αραβικές Επανάστασεις και το κίνημα διαμαρτυρίας Occupy! στις ΗΠΑ και αργότερα στην Ευρώπη (Janet Byrne 2012). Η μείωση της νομιμοποίησης και η αύξηση απογοήτευσης των ψηφοφόρων σε «Αρχαίες», δημοκρατίες (Schmitter 2011), καταδεικνύει ότι το παρόν σύστημα των πολιτικών και θεσμικών ρυθμίσεων, που κυριαρχούσε εδώ και αιώνες σε παλιά οράματα των επιτυχημένων Δυτικών ευρωπαϊκών εθνικών κρατών, και το σύστημα της Βεσπφαλίας που βασιζόταν σε συμμαχίες, δεν είναι συντηρήσιμο και έχει αρχίσει να διαβρώνεται. Η εποχή του Ευρωκεντρισμού έχει τελειώσει. Αντί να διευθύνουν στον 21ο αιώνα, τόσο η ΕΕ όσο και οι ΗΠΑ, είναι σε σύγχυση και αντιμετωπίζουν όλο και πιο ανεξέλεγκτη κοινωνική, οικονομική και πολιτική αλλαγή. Πολλοί, έχουν αποδώσει σε συχνά αντιφατικές αιτίες τα πρόσφατα γεγονότα στη Νότια και Ανατολική ευρωπαϊκή περιφέρεια: οικονομικές (ανεργία και τα μέτρα λιτότητας), πολιτικές (θεσμοθετημένη διαφθορά και αποτυχία της εκπαίδευσης), πολιτιστικές (θρησκευτικές και εθνοτικές διακρίσεις) ή ιδεολογικές (επιστροφή του εθνικισμού). Αλλά η πιο σημαντική αντίδραση των σχολιαστών υπήρξε η έλλειψη συνεννόησης. Αυτό ήταν και είναι μια σημαντική κριτική του κινήματος Occupy!.

Δεν υπάρχει μία πολιτική οργάνωση που να κατευθύνει αυτές τις εξεγέρσεις, δεν υπάρχει μια ενιαία ιδεολογία για την παρότρυνσή τους, δεν υπάρχει μια μεγάλη ζήτηση που να υποβάλλει το επίμονο ερώτημα, «Τι θέλουν;» συχνά οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα γεγονότα δεν είναι πολιτικά, επειδή δεν μπορούν να ενσωματωθούν σε υφιστάμενα αναλυτικά πλαίσια. Αυτό που φαίνεται να ενώνει τους διαδηλωτές είναι απλά η άρνηση: «Όχι άλλο! Φτάνει πια». Η πεισματική άρνηση του υπάρχοντος συστήματος χαρακτήρισε τις διαμαρτυρίες και εξεγέρσεις. Είναι αυτό ένα νέο είδος πολιτικής μετά την παρακμή της δημοκρατίας; - Εξέγερση και δίκαιη «αγανάκτηση» (Jensen 2006) ως μια ανθρώπινη αντίδραση του ανοσοποιητικού συστήματος το οποίο απαντά στην πραγματικότητα ενός δυσλειτουργικού και μη-ισορροπημένου παγκόσμιου συστήματος, το οποίο αναπαράγει την ιεραρχία, την ανισότητα και την πόλωση; Στη βιολογία, όταν ένα σύστημα βιο-τίθεται σε κίνδυνο, το σύστημα αρχίζει να ενώνει περισσότερα από μόνο του για το ίδιο. Αυτό θα μπορούσε να είναι αυτό που βλέπουμε στα αναδυόμενα και επέκτινόμενα τα δικτύα της διαμαρτυρίας, όπως το Occupy!, οι Anonymous και άλλα διακρατικά, παγκόσμια κινήματα διαμαρτυρίας. Είναι σαφές ότι η απόκριση δεν είναι πλέον οργανωμένη μόνο σε εθνικό επίπεδο, αλλά σε παγκόσμιο επίπεδο και διευκολύνεται από την τεχνολογία.

Εκτός από την αγανάκτηση και την εξέγερση που προκύπτει από την πολιτική αορατότητα σε εθνικό επίπεδο, ο ανεξέλεγκτος παγκόσμιος καπιταλισμός μπορεί να φορτιστεί με τη δημιουργία πλούτου, αλλά δεν διανέμεται αποτελεσματικά. Αυτό αναγνωρίζεται ως ένα από τις πιο αποσταθεροποιητικές συνιστώσες της παγκόσμιας κρίσης (World Economic Forum 2013). Επιπλέον, το ισχύον σύστημα του παγκόσμιου καπιταλισμού δεν λαμβάνει υπόψη αυτό που δεν μπορεί να εμπορευματοποιηθεί, τόσο τις κοινωνικές σχέσεις της οικογένειας και της κοινότητας όσο το περιβάλλον, το οποίο είναι ζωτικής σημασίας για την ανθρώπινη ευημερία και την επιβίωση, και μάλιστα με τη λειτουργία της ίδιας της αγοράς. Τελικά, το ολοένα και πιο παγκοσμιοποιημένο και αλληλεξαρτώμενο σύστημα αποδεικνύεται να προχωρά προς την αυτο-καταστροφή του. Αυτό το γεγονός μπορεί να προκαλέσει τις επικρίσεις του ουτοπικού διαλόγου που είχε τις ρίζες της στη μαρξιστική θεωρία διατυπώθηκε περίπου πριν από 150 χρόνια, αλλά το σύστημα έχει πράγματι αποκάλυψε αυτοκαταστροφικά χαρακτηριστικά του πολλές φορές κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα. Έχει αντιμετωπίσει αρκετές σοβαρές κρίσεις, αλλά έχει ανακτηθεί επιτυχώς με την εξεύρεση τρόπων και μέσων για να ισορροπήσει εκ νέου. Υπάρχουν πολλά σημεία και καλοί λόγοι για να πιστεύουμε ότι αυτό δεν συμβαίνει πια.

Οι εξεγέρσεις μπορεί να αναγνωριστούν ως γεγονότα ριζικής αλλαγής μόνο εκ των υστέρων, αν οι κανόνες της πολιτικής αλλάξουν. Αυτό εξαρτάται από το ποιος θα διατηρήσει τη δυνατότητα να αλλάξει τους κανόνες του τι μετράει ως πολιτική. Υπάρχουν ορισμένες στιγμές στην ιστορία, όταν η σημαντική αλλαγή είναι δυνατή, αλλά η αλλαγή του συστήματος σύμφωνα με τον «ορίζοντα του πόθου» ή το «ορίζοντα της αναγκαιότητας» (Falk 2012) δεν είναι σίγουρος, αλλά μόνο μια πιθανότητα. Από την άποψη του Wallerstein είναι μόνο σε στιγμές συστημικής ανισορροπίας, κατά τη διάρκεια του διαρθρωτικού μετασχηματισμού, όπου οι δρώντες έχουν τη μεγαλύτερη ελευθερία δράσης, γιατί όταν ένα σύστημα είναι καλά ισορροπημένο και λειτουργεί ομαλά, η πολιτική συμπεριφορά καθορίζεται από τη φύση της δομής. Στε στιγμές μετάβασης, η ατομική και συλλογική δράση γίνεται πιο ουσιαστική, και η περίοδος μετάβασης σε μια νέα δομή είναι πιο «ανοικτή στην ανθρώπινη παρέμβαση και τη δημιουργικότητα». Αυτές είναι οι στιγμές της «σχετικής ελεύθερης βούλησης» (Wallerstein 2000: 251-252). Είναι πολύ δύσκολο για οποιαδήποτε μεμονωμένη πράξη ή εθνική απάντηση να ρυθμίσει πραγματικά την «ορμή» για την αλλαγή στην κίνηση. Αλλά όταν το ιστορικό κύμα φτάνει, μπορεί να καθοδηγηθεί. Είμαστε σε μία από αυτές τις στιγμές τώρα.

Με άλλα λόγια, η δημοκρατία όπως την ξέρουμε, πρέπει να εφευρεθεί εκ νέου. Η δημοκρατία ως πράξη, ως ένα σύνολο θεσμών, κανονισμών και νομικών εγγυήσεων που καθορίζονται και περιορίζονται από το κυρίαρχο κράτος αντιμετωπίζει θεμελιώδεις προκλήσεις και είναι ήδη στο δρόμο για ριζικές αλλαγές. Την ίδια στιγμή, η δημοκρατία ως ιδέα έχει μια πιο βαθιά έφεση από το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα με κατακερματισμένες πολιτικές μονάδες, γνωστό ως «δημοκρατίες»: αυτό συνεπάγεται ότι η αιώνια επιθυμία του ατόμου και των ομάδων ατόμων για την ελευθερία και την αξιοπρέπεια και μεγαλύτερη αναγνώριση της αναγκαιότητας της ανθρώπινης συνεργασίας και της αμοιβαίας υποστήριξης και της αλληλεξάρτησης σε παγκόσμια κλίμακα. Saskia Sassen (2006) έχει διαμορφώσει μια παρόμοια σκέψη με έναν ελαφρώς διαφορετικό τρόπο:

Έχουμε μπει πράγματι σε μια νέα φάση, αλλά είμαστε ακόμα στην αρχή της. Δεν ξέρουμε τι έπεται. Αλλά δεν νομίζω ότι θα είναι για το εθνικό εναντίον του παγκόσμιου. Βλέπω, παρά τον πολλαπλασιασμό του τι αρχίζει να συμβαίνει σήμερα: το σχηματισμό των μερικών, συχνά πολύ εξειδικευμένων, των συνολών των κομματιών και κομμάτιων του εδάφους, της εξουσίας, των δικαιωμάτων, που χρησιμοποιείται για να υποβληθεί σε εθνικά κράτη. Μερικά από αυτά τα σύνολα θα είναι ιδιωτικά, κάποια δημόσια, ορισμένα θα συνεχίσουν να κατοικούν εθνικούς χώρους, αλλά είναι στην πραγματικότητα χωρίς ιθαγένεια, αλλά θα είναι παγκόσμια. Το μέλλον στο οποίο μπαίνουμε μπορεί να αποδειχθεί ότι είναι πολύ, πολύ κακό, ή μπορεί να αποδειχθεί ότι είναι εύλογο. Δεν ξέρουμε, εν μέρει, διότι θα διαμορφωθεί όχι μόνο από την τεχνολογία και τη δύναμη, αλλά και από την κατάσχεση των περιουσιών τους. Το παρελθόν μας δείχνει ότι η ιστορία έχει γίνει επίσης από αυτό που έχει αποκλεισθεί. Μπορούμε να καταστήσουμε πολιτική, ακόμη και αν δεν έχουμε εξουσία.

Η αέναη διαδικασία του εκδημοκρατισμού της Δημοκρατίας

Philippe Schmitter (2011) έθεσε μια σειρά από πολύ σημαντικά ερωτήματα για το μέλλον της αυτό που αποκαλεί οι «ερυθρόλευκοι», δηλαδή, στην «πραγματικότητα υπάρχουσες δημοκρατίες». Μία από τις πρώτες ανησυχίες του είναι ότι υπάρχει λίγη έως καθόλου συναίνεση μεταξύ των πολιτικών επιστημόνων, εμπειρογνομόνων και επαγγελματιών σχετικά με τον ορισμό της δημοκρατίας. Όπως Larry Diamond διατύπωσε: «ορισμό της δημοκρατίας είναι λίγο σαν την ερμηνεία Ταλμούδ (ή οποιοδήποτε θρησκευτικό κείμενο): να ζητήσει ένα δωμάτιο δέκα ραβίνους (ή πολιτικούς επιστήμονες), για την έννοια, και είναι πιθανό να πάρει έντεκα διαφορετικές απαντήσεις» (Diamond 2008: 21). Αποφεύγοντας τα ανέλπιστα ακαδημαϊκά εμπόδια του ορισμού, Schmitter μιλά ευθέως για την πραγματικότητα, όπου οι «δημοκρατίες» αναγνωρίζονται περίπου, ως τέτοια από τους ίδιες και από άλλους (κυρίως από τους πολιτικούς, οι πολιτικοί επιστήμονες και πολιτικούς εμπειρογνώμονες). Ο αριθμός αυτών των φορέων έχει αυξηθεί δραματικά κατά τον τελευταίο μισό αιώνα, ο οποίος μπορεί να θεωρηθεί ως αποτέλεσμα τόσο της αλλαγής των τιμών και της αυξανόμενης ελευθερίας, της επιλογής των προοπτικών σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς και της συνέπεια των θολών κανόνων, ασαφή και αφηρημένα κριτήρια Εκτός από την Κίνα, τη Βόρεια Κορέα και ίσως την Κούβα, πολύ λίγες χώρες παραμένουν χωρίς φιλοδοξίες που ονομάζονται δημοκρατίες. Ακόμη και εντός του ρητά μη δημοκρατικού, μονοκομματικού συστήματος υπάρχει αυξανόμενος φόβος για την εξάπλωση του πνεύματος της δημοκρατίας και των προσδοκιών για ελευθερία από την τυραννία. Στη Βόρεια Κορέα, για παράδειγμα, η κυβέρνηση ανέστειλε την πανεπιστημιακή εκπαίδευση για ένα ολόκληρο ακαδημαϊκό έτος και έστειλε τους μαθητές στην ύπαιθρο για να κάνουν γεωργικές εργασίες. Στην Κίνα, το Κομμουνιστικό Κόμμα της Κίνας προσπαθεί να ελέγξει τη χρήση του διαδικτύου και απαγόρευσε ορισμένες λέξεις, όπως «Αίγυπτος» από τις μηχανές αναζήτησης.

Αυτό ανοίγει το δρόμο για τον απεριόριστο κυβερνητικό κυνισμό και την αυθαιρεσία της αυτο-ερμηνείας και της αυξανόμενης λαϊκής, bottom-up, αυτο-οργάνωση και κινητοποίηση της κοινωνίας των πολιτών και υπόγεια πολιτικά και κοινωνικά δίκτυα σε όλο τον κόσμο. Το αυξανόμενο χάσμα μεταξύ προσδοκιών και πραγματικότητας μπορεί να ερμηνευθεί ως «κρίση της δημοκρατίας». Αυτό μας οδηγεί σε αυτό που αποκαλεί Schmitter το «μεγάλο πολιτικό παράδοξο των καιρών μας: η ακριβή ιστορική στιγμή της απρόσμενης άνθησης νέων δημοκρατικών προσδοκιών σε μέρη του κόσμου φαίνεται τόσο απελπιστική για τον εκδημοκρατισμό, παλιά εδραιωμένες δημοκρατίες αντιμετωπίζουν την εμβάθυνση της κρίσης και χάνονται στη δίνη των παγκόσμιων και εθνικών μετασχηματισμών οι οποίοι προφανώς δεν μπορούν να προβλέψουν, να ερμηνεύσουν, να διαχειριστούν ή να ελέγξουν αποτελεσματικά σε αρμονία μεταξύ τους.

Ακολουθώντας το μονοπάτι της Robert Dahl, ο Schmitter τονίζει σωστά τις συνεχώς μεταβαλλόμενες μορφές και το περιεχόμενο των δημοκρατιών όσον αφορά το μέγεθος, την κλίμακα και το πεδίο εφαρμογής. Μερικές από αυτές τις «επαναστατικές» αλλαγές - όπως και η επαγγελματοποίηση της πολιτικής ή της «συνειρμικής επανάστασης» - είναι αναγνωρισμένα και αποδεκτά χαρακτηριστικά των δημοκρατικών καθεστώτων, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι άλλες αλλαγές είναι ακόμη πλήρως κατανοητές ή αναγνωρίσιμες. Μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις είναι ο αυξανόμενος ρόλος, για παράδειγμα, των διεθνών

«θεματοφυλακών των θεσμικών οργάνων, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, το ΔΝΤ, η ΕΕ ή η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Ειδικά νέες δημοκρατίες, συχνά με αδύναμες και εκτεθειμένες οικονομίες όπως αυτή της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, μετα-κομμουνιστικές χώρες, μπορεί εν μέρει να περιγραφούν ως «δημοκρατίες χωρίς επιλογή» από τις σεβαστές εκλογικές τους περιφέρειες. Οι τοπικοί και εθνικοί πολιτικοί, οι μόνοι που μπορούν να λογοδοτούν για τις αποφάσεις τους, ανατρέχουν στους μακρυνούς και θεματοφύλακες θεσμούς χωρίς να αφήνει επιλογές στην θεμελιώδη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Αυτή η τάση έχει σοβαρές και εκτεταμένες συνέπειες: πρώτον, αδειάζει την εθνική κυριαρχία και τις συνταγματικές δημοκρατίες σε εθνικό επίπεδο: Υποστηρίζει τη γενική αίσθηση ότι «κανείς δεν μπορεί να λογοδοτεί» Και, κατά συνέπεια, ενισχύει περαιτέρω την τάση της αυξανόμενης δυσπιστίας των δημοκρατικών θεσμών, τα πολιτικά κόμματα και τους πολιτικούς.

Η μείωση της εμπιστοσύνης του κοινού στην πολιτική και τους δημοκρατικούς θεσμούς είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο. Παρά το γεγονός ότι η διαδικασία του διασυνοριακού / περιφερειακού / διακρατικού εκδημοκρατισμού, καθώς και η δημιουργία μιας αποτελεσματικής και δημοκρατικής πολυεπίπεδης διακυβέρνησης, έχουν οπισθοδρομήσει, ο εκδημοκρατισμός της δημοκρατίας θα μπορούσε να αποκτήσει νέα δυναμική με το ζύπνημα στις ΜΕΝΑ χώρες και την παγκόσμια εξάπλωση του πνεύματος και της πράξης του κινήματος Occupy!, τα οποία ακολουθούνται από τις αντι-λιτότητας και αντι-ΔΝΤ διαμαρτυρίες σε όλες τις ευρωπαϊκές περιφέρειες. Η ανεξέλεγκτη Αραβική Άνοιξη είχε μια επίδραση ντόμινο σε ολόκληρη την Μέση Ανατολή. Απροσδόκητη ελευθερία και φιλοδοξίες βρίσκονταν στην επιφάνεια το ένα μετά το άλλο από την Τυνησία, την Αίγυπτο, το Μαρόκο, το Μπαχρέιν, την Υεμένη, την Ιορδανία, τη Συρία και τη Λιβύη. Η μεγάλη μεταμόρφωση του αραβικού κόσμου δεν έχει τελειώσει και είμαστε σίγουροι για την αντιμετώπιση των αντιδράσεων και τον μακρύ και επίπονο μετασχηματισμό του παραδοξού στη φύση. Η Πολιτική αλλαγή δεν έχει ακόμη κρυσταλλωθεί και η βία θα μπορούσε να αποφευχθεί. Είναι, προφανώς, πολύ νωρίς για να προβλέψουμε το αποτέλεσμα της έκρηξης της επιθυμίας για ελευθερία, αλλά έχει σαφώς αποδειχθεί ότι η ιδέα της δημοκρατίας έχει μια αναμφισβήτητη και αυξανόμενη παγκόσμια απήχηση και ότι ο εκδημοκρατισμός της δημοκρατίας ή μάλλον επανεφεύρεση της δημοκρατίας είναι αναπόφευκτη.

Το Ευρωπαϊκό Παράδοξο

Σε στενή σχέση με το “άδειασμα” των δημοκρατιών και την αποδυνάμωση του έθνους-κράτους, ένα άλλη σημαντική «επαναστατική» αλλαγή στο πεδίο εφαρμογής των δημοκρατιών είναι η πολυεπίπεδη διακυβέρνηση. Οι εμφανείς αποτυχίες του έθνους-κράτους να αντιμετωπίσει τις παγκόσμιες προκλήσεις, όπως η τρομοκρατία, το οργανωμένο διεθνές έγκλημα, η κλιμάκωση της βίας, της εμπορίας ανθρώπων, η υπερθέρμανση του πλανήτη, η νόμιμη και παράνομη μετανάστευση, η γήρανση και ο υπερπληθυσμός, η αύξηση της φτώχειας και της πόλωσης, θα μπορούσε να είναι καλά αντισταθμισμένα από την εισαγωγή νέων επίπεδων της συνολικής λήψης αποφάσεων. Αυτή ήταν η περίπτωση, πρώτα απ’ όλα, στην μεταπολεμική Ευρώπη όπου η διαδικασία ολοκλήρωσης παράγει αντιλήψεις και πολιτικές που εξουσιοδοτούσαν τις πολιτικές ευθύνες και λήψη αποφάσεων σχετικά με αλληλένδετα, αλλά ήταν διακριτές στο υπο-εθνικό, εθνικό και διακρατικό επίπεδο.

Στην ευφορία μετά το 1989, οι προσδοκίες ήταν υψηλές για την εισαγωγή και την ενδυνάμωση των νέων παικτών σε μέσο επίπεδο. Η περιφερειακή λήψη αποφάσεων, ωστόσο, αποσύρθηκε από την ημερήσια διάταξη των κρατών-μελών της ΕΕ επιδιώκοντας κατά κύριο λόγο κεντρικά εθνικά συμφέροντα. Οι επιτυχίες προσπάθειες του διακυβερνητισμού δεν έχουν υλοποιηθεί και τα εθνικά κράτη, όπως κράτη-μέλη της ΕΕ δεν μπορούσαν να «παρέχουν» τα αναμενόμενα δημόσια αγαθά. Αυτό έχει δημιουργήσει ένα δεύτερο «ευρωπαϊκό παράδοξο». Στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα έθνη-κράτη μετατράπηκαν σε νέα κράτη-μέλη μιας μεγαλύτερης υπερεθνικής οντότητας, αναθέτοντας σε αυτή ελεύθερα τη λήψη αποφάσεων και, κατά συνέπεια, μέρος της κυριαρχίας τους σε υπερεθνικό επίπεδο. Την ίδια στιγμή, από μόνη της η δημοκρατική νομιμότητα έχει αδειάσει το σπίτι της, ενώ η νέα υπερεθνική οντότητα δεν είναι σε θέση να επιτύχει την πλήρη δημοκρατική νομιμοποίηση.

Οι ψηφοφόροι μπορούν να επιτρέψουν μόνο στους εκλεγμένους πολιτικούς να λογοδοτούν σε εθνικό επίπεδο για τις αποφάσεις που ασκήθηκαν από τη νέα συλλογική, ημι-κυρίαρχη (ΕΕ) σε υπερεθνικό επίπεδο. Αυτή η διαφορά στη διαδικασία της ευρωπαϊκής οικοδόμησης της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης προσφέρει την ευκαιρία στους εθνικούς πολιτικούς να κατηγορούν την ΕΕ για μη δημοφιλείς αποφάσεις, που με τη σειρά τους αποξενώνουν περαιτέρω τους πολίτες από τα όργανα της ΕΕ και υπονομεύουν την εμπιστοσύνη του κοινού σε υπερεθνικά θεσμικά όργανα-θεματοφύλακες. Όταν οι ηγέτες της ΕΕ προσπαθήσουν και αφαιρέσουν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση από την εθνική πολιτική, η νομιμότητα της ΕΕ γίνεται πιο αδύναμη και ζητεί περισσότερη ισχυρή δημοκρατία, και ο χώρος παραμένει ανοικτός για την ανάδειξη των λαϊκιστικών κομμάτων. Το αντίστροφο είναι επίσης δυνατό, όπως στην Ιταλία, την Ελλάδα και, ενδεχομένως, την Ουγγαρία, όπου η τεχνοκρατική αντίδραση που ακολουθείται από τις απαιτήσεις του

«Όδο-φιλελευθερισμού» μπορεί να οδηγήσουν σε εθνικό λαϊκισμό, ακόμα και στον εξτρεμισμό. Ως εκ τούτου, η διαλεκτική είναι μάλλον αμοιβαία ενισχυόμενη.

Υπάρχει μια τάση μεταξύ των πολιτικών επιστημόνων και αναλυτών της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης να πιστεύουν ότι η ίδια η ΕΕ είναι υπεύθυνη για την κρίση της δημοκρατίας σε εθνικό επίπεδο. Ισχυρίζονται ότι η διακρατική λήψη αποφάσεων αποδυναμώνει τη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών στο επίπεδο του έθνους-κράτους και, ταυτόχρονα, δεν οδηγεί σε αυτόματο εκδημοκρατισμό σε διακρατικό / ευρωπαϊκό επίπεδο. Υπάρχει ένα αδιαμφισβήτητο στοιχείο της αλήθειας σε αυτή την παρατήρηση. Αλλά κατά πάσα πιθανότητα θα πρέπει να ερευνήσουμε βαθύτερα, αν θέλουμε να βρούμε τον πυρήνα του προβλήματος και να έχουμε κατά νου ότι οι ρίζες της δημιουργίας πολυεθνικών κυβερνήσεων στελεχώνονται. Ο Jean Monnet τόνισε ότι οι ευρωπαϊκές δημοκρατίες δεν έχουν ακόμη σε θέση να εφεύρουν και να δημιουργήσουν ένα νέο είδος πρωτοφανούς πολιτικής εξουσίας. Εναπόκειται στην ικανότητα (που για την ώρα είναι μάλλον η έλλειψη δυνατότητας) των ευρωπαϊκών δημοκρατιών να κατασκευάσουν μια τέτοια νέα πολιτική δύναμη που να βρίσκεται σε κίνδυνο.

Προφανώς, το να δημιουργηθεί και να εφαρμοστεί μια αποτελεσματική πολυεπίπεδη διαδικασία λήψης αποφάσεων και διακυβέρνησης δεν αποτελεί μια εύκολη διαδικασία, ειδικά υπό τις συνθήκες κρίσης, μέτρα λιτότητας και διάβρωση της εμπιστοσύνης του κοινού προς τους πολιτικούς θεσμούς. Αυτό είναι ένα έργο το οποίο απαιτεί χρόνο, σοβαρή και συντονισμένη προσπάθεια, η οποία θα συνοδεύεται από πολιτικό θάρρος, και ίσως ακόμη απλά καλή τύχη, για τα ενδιαφερόμενα μέρη να αδράξουν την κατάλληλη στιγμή για να ληφθούν διορθωτικά μέτρα. Η προσφυγή στο παράδειγμα του εθνικού κράτους (ή «κράτος-κεντρικούδείγματος») σίγουρα δεν θα βοηθήσει να βρούμε τις σωστές μεθόδους για ένα τέτοιο άνευ προηγουμένου σχέδιο, αλλά αυτό θα μπορούσε να βοηθήσει έμμεσα, υπογραμμίζοντας τα όρια του εθνικού κράτους σε ένα μη αναστρέψιμο παγκοσμιοποιημένο κόσμο και, επομένως, να ανοίξει τον δρόμο για νέους παίκτες, μεθόδους και προοπτικές.

Μπορεί η Πολιτική του Αδύνατου να γίνει η Πολιτική του Δυνατού;

Προηγουμένως, το κυρίαρχο κράτος ήταν ένα σιδερένιο κλουβί για τα άτομα, απ' όπου μόνο μέσα από τα στενά κάγκελα μπορούσαν να επικοινωνούν νομίμως με τον έξω κόσμο. Υπό την πίεση των αναγκών της ζωής, αυτές οι μπάρες έχουν σταδιακά χαλαρώσει. Τα κάγκελα αρχίζουν να ταλαντεύονται. Το κλουβί τελικά θα γίνει κομμάτια. Οι άνθρωποι θα είναι τότε σε θέση να επικοινωνούν πέρα από τα σύνορα των χωρών τους ελεύθερα και χωρίς κανένα εμπόδιο. (Politis: 1927, in Cassese: 2005, p.39).

Είναι ευρέως αναγνωρισμένο από πρόσφατη κοινωνική και πολιτική επιστημονική βιβλιογραφία ότι στην σημερινή εποχή της παγκοσμιοποίησης, αντιμετωπίζουμε την "ισχυρή ανάπτυξη των διασυνοριακών προβλημάτων" (Tinnevelt, De Schutter 2011: 1). Παρά το γεγονός ότι η μη-εδαφικότητα δεν αποτελεί διόλου νέο φαινόμενο, η έντασή της έχει φτάσει σε ένα κρίσιμο επίπεδο σήμερα. Είναι αναμφισβήτητο ότι η κοινωνική ύπαρξή μας δεν μπορεί να μειωθεί σε εδαφικά οριοθετημένες μονάδες που ονομάζονται έθνη-κράτη. Όπως Jan Aart Scholte έχει παρατηρήσει, ο κοινωνικός και πολιτικός χώρος "δεν ταυτίζεται πλέον εξ ολοκλήρου με εδαφικά μέρη, εδαφικές αποστάσεις και εδαφικά σύνορα" (Scholte 1999: 3).

Αυτή η ισχυρή και μη αναστρέψιμη τάση θέτει σοβαρά και αναπόφευκτα ερωτήματα τόσο για την πρακτική και όσο και για την θεωρία της δημοκρατίας. Βγαίνοντας από το σιδερένιο κλουβί του έθνους-κράτους, δεν υπάρχουν σαφείς απαντήσεις σε ερωτήματα όπως: ποιος είναι υπεύθυνος για ποιον; ή πού βρίσκονται τα όρια της δημοκρατίας; ή, μπορεί κανείς να φανταστεί τη δημοκρατία χωρίς όρια;

Σύμφωνα με ένα ισχυρό επιχείρημα από εκείνους που πιστεύουν ότι θα πρέπει να επανεξεταστούν οι βασικές παραδοχές της συμβατικής θεωρίας της δημοκρατίας και κατά συνέπεια το πλαίσιο και το πεδίο δράσης της δημοκρατίας, "τα έθνη-κτάτη δεν είναι πλέον σε θέση (...)να εξασφαλίσουν την επιτυχή υλοποίηση των βασικών αρχών της δικαιοσύνης και της δημοκρατίας" (Tinnevelt, Schutter 2010: 4).

Ως εκ τούτου, εκτεθημένοι οι πολίτες πρέπει να πληρώσουν για τις μονόπλευρες αποφάσεις της "των κυρίαρχων παικτών". Προκειμένου να ξεπεραστεί το δημοκρατικό έλλειμμα του εθνικού κράτους, η δημοκρατία πρέπει να επεκταθεί και να καθοριστεί σε διακρατικό και περιφερειακό, καθώς και παγκόσμιο επίπεδο. Όπως υποστηρίζουν διεθνείς και διαπεριφερειακοί θεωρητικοί της δημοκρατίας και ακτιβιστές "όποιος θίγεται από μια δημόσια απόφαση θα πρέπει να υπάγεται σε μια δημοκρατική διαδικασία, η οποία θα αποφασίζει" (Tinnevelt, Schutter 2010: 2). Η αρχή αυτή θέτει και πάλι νέα ερωτήματα σχετικά με μια διακρατική, παγκόσμια εκλογική περιφέρεια: ποιοι αποτελούν το «εμείς»; ποιός είναι σε θέση να προσδιορίσει ποιος επηρεάζεται; Τι είδους κοινή ταυτότητα υποστηρίζει την παγκόσμια / διακρατική δημοκρατία; Πρέπει οι πολίτες όλων των ειδών δημοκρατιών να μοιράζονται μια κοινή ταυτότητα, με άλλα λόγια, είναι ακριβές μια μοναδική ταυτότητα είναι *sine qua non* προϋπόθεση της δημοκρατικής

αυτοδιάθεσης; μπορεί η δημοκρατία να παρακάμψει την παραδοχή του ντόπιου εναντίον του ξενόφερτου, φίλου ή εχθρού; Με άλλα λόγια, μπορεί να γίνει δημοκρατία μη αποκλειστική;

Όπως Chantal Mouffe ρώτησε πριν από πολύ καιρό "γιατί κάθε ορισμός του « εμείς »συνεπάγεται την οριοθέτηση ενός « συνόρου» και τον καθορισμό του « αυτούς »;" (Mouffe 1993: 84). Εμείς δεν θα βρούμε σαφείς απαντήσεις σε αυτά τα βαθιά, νέα και παλιά, ερωτήματα γρήγορα ή εύκολα. Πιο πιθανό είναι ότι οι αναμειγμένες εκδόσεις των διαφόρων μορφών, πλαισίων και περιεχομένου για τη δημοκρατία, θα προκύψουν σε διακρατικό και παγκόσμιο επίπεδο. Η διαδικασία της υβριδοποίησης έχει ήδη αρχίσει στην παγκόσμια διακυβέρνηση (Jensen 2009), αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι μπορούμε να προβλέψουμε τι σχήμα τα αποτελεσματικά θεσμικά όργανα και οι μηχανισμούς της παγκόσμιας διακυβέρνησης θα λάβουν.

Η τρέχουσα κρίση δεν μπορεί να ξεπεραστεί με την επιστροφή στις ίδιες αρχές της ιδεολογία της ελεύθερης αγοράς και των μέτρων λιτότητας. Το κοινωνικό κόστος θα είναι πολύ μεγάλο και δεν υπάρχει καμία λογική στην προσπάθεια μεταρρυθμίσεων του συστήματος μέσα από τις ίδιες δομές και τρόπους σκέψης που δημιούργησαν κατά κύριο λόγο τα προβλήματα και το χάος. Μια διαδρομή ή προσέγγιση ώστε να ταιριάζει καλύτερα χρηματοπιστωτική και οικονομική παγκοσμιοποίηση με την αποτελεσματική πολιτική παγκοσμιοποίηση μπορεί να είναι η αύξηση της παγκόσμιας πολιτικής συνεργασίας με την κατασκευή μεθόδων για τη διευκόλυνσή της ενσωμάτωσης των ανησυχιών των πολιτών (όχι μόνο των ελίτ) σε πολιτικό, οικονομικό διάλογο και διαδικασίες.

Αυτό που μπορούμε να πούμε με κάποια βεβαιότητα σήμερα είναι ότι, προκειμένου να διαμορφωθεί μια νέα παγκόσμια δημοκρατική τάξη, χωρίς πολιτικές αποκλεισμού, τα διαιρεμένα τμήματα της δημοκρατίας, δηλαδή, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τη μία πλευρά, την ευημερία, την «καλή ζωή» και της οικονομικής δημοκρατίας από την άλλη, θα πρέπει να επανασυνδεθούν. Παρά το γεγονός ότι σήμερα η δημοκρατία φαίνεται να χάνεται στους λαβύρινθους των μετασχηματισμών της διαπλοκής, την ίδια στιγμή, κερδίζει νέα δύναμη και επαναπροσδιορίζει τον εαυτό της με απρόσμενους και ανορθόδοξους τρόπους. Αυτό σημαίνει ότι δεν είναι δημοκρατία *per se* ή σίγουρα δεν είναι η ιδέα της δημοκρατίας αυτή που χάνεται στον μετασχηματισμό, αλλά όλα αυτά τα είδη, των διαδικασιών, των δομών της εξουσίας και των πολιτικών και των δημοσιονομικών κανονισμών που αποδείχθηκε ότι δεν είναι σε θέση παραδώσουν τοπικά, περιφερειακά και παγκόσμια δημόσια αγαθά σε έναν ολοένα περισσότερο αλληλοεξαρτώμενο και αλληλένδετο κόσμο. Η αυξανόμενη συνειδητοποίηση της ύπαρξης *de facto* διακρατικών, περιφερειακών και παγκόσμιων δημόσιων αγαθών και η αναγκαιότητα ανησυχίας των πολιτών Χωρίς Σύνορα μπορεί να συγκεντρώσουν μια απρόσμενη αλλά *de facto* κοσμοπολίτικη δυναμική.

Στο παρελθόν, στις μετά το 1989 δεκαετίες, πλούσιοι σε φυσικούς πόρους παράγοντες (θεματοφύλακες θεσμοί, ΕΕ, η παγκόσμια φιλάνθρωπία, μεταξύ άλλων) έχουν προωθήσει όλο και περισσότερο την έννοια της κοινωνίας των πολιτών, υιοθετώντας τη γλώσσα της, θέτοντας τις φιλοδοξίες της στην συγκεκριμένη δύναμη ή κερδοσκοπικά συμφέροντα. Αυτό ο εννοιολογικός παρεμβατισμός παράγει ανάμεικτα αποτελέσματα. Αυτός είναι εν μέρει υπεύθυνος για την παγκόσμια διάδοση της έννοιας της κοινωνίας των πολιτών και της ευρείας συζήτησης γι' αυτή σήμερα. Τέτοιες εννοιολογικές παρεμβάσεις είναι παρόμοιες με άλλες μορφές στρατιωτικών, διπλωματικών ή οικονομικών παρεμβάσεων που άλλαξαν τις κοινωνικοπολιτικούς άξονες, στους οποίους παρεμβαίνουν χωρίς να είναι σε θέση να προβλέψουν ή να ελέγξουν τις συνέπειές τους. Η αυξανόμενη ασυμφωνία ανάμεσα στα λόγια και τις πράξεις, μεταξύ της πολιτικής γλώσσας της κοινωνίας των πολιτών που χρησιμοποιείται από τους εκπροσώπους της Εμπόρου, του Πρίγκιπα και του Πολίτη αφενός, και μιας πραγματικής κοινωνίας πολιτών της αυτο-οργάνωσης από την άλλη, απέδειξε ότι αποτελεί μια δημιουργική αντιπαράθεση. Είναι μια έκφραση του αυξανόμενου ρόλου της κοινωνίας των πολιτών στην επίλυση παγκόσμιων ζητημάτων.

Ο πλουραλιστικός χαρακτήρας και η αύξηση του κατακερματισμού και της αστάθειας των σύγχρονων κοινωνιών απαιτούν την περαιτέρω αποκρυστάλλωση νέων μορφών κοινωνικής φαντασίας που είναι αυτοαναφορικοί και ταυτόχρονα αυτοπεριοριστικοί (Miszlivetz, Jensen 2005). Σημαντικότερα, χρειάζεται να προβληθούν όλες οι μορφές θεσμοθετημένης δημοκρατίας και από τη μεταβατική φύση τους. Αυτές οι μορφές πρέπει να είναι πάντα ανοικτές σε μελλοντικούς μετασχηματισμό. Αυτή η προσέγγιση επισημαίνει δραστικά πέρα από τον τρόπο με τον οποίο η δημοκρατία ερμηνεύεται σήμερα, ο οποίος είναι ουσιαστικά ελιτίστικος και μειώνει κατά κύριο λόγο τις απαιτήσεις του κράτους δικαίου και της νομιμότητας εντός των ορίων της ολοένα και λιγότερο αποτελεσματικών πολιτικών θραυσμάτων που ονομάζονται κυρίαρχα εθνικά κράτη. Βασίζεται στην υπόθεση ότι η νομιμότητα και η τυπική, διαδικαστική σταθερότητα δεν μπορούν πλέον να αποτελέσουν βιώσιμα δημοκρατικά καθεστώτα στον 21ο αιώνα.

Οι περισσότερες θεωρίες της δημοκρατίας και θεωρητικοί συμφωνούν ότι ένα από τα κύρια και 'υψίστης σημασίας χαρακτηριστικά της δημοκρατίας είναι η ικανότητά της να ανανεώνεται και ακόμη περισσότερα επανα-επινοήται. Αυτή η εκ νέου δημιουργία της δεν είναι εύκολη ή αυτόματη στο πλαίσιο των περιπλοκοτήτων και πολυπλοκοτήτων του παρόντος ριζικού μετασχηματισμού και των αποκλινουσών προσδοκιών και τις φιλοδοξιών των αποφασιστικών παίκτην. Τίποτα δεν παραμένει από το οπλοστάσιο των μεταπολεμικών οικονομικών, νομικών και κοινωνικών θεσμών που είναι αδιαμφισβήτητο. Τα έθνη-κράτη,

οι υπερεθνικοί περιφερειακοί οργανισμοί, όπως η ΕΕ, διεθνείς οργανισμοί-θεματοφύλακες, όπως το ΔΝΤ, η Παγκόσμια Τράπεζα και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, για να μην πούμε τις ισχυρές και ασύδοτες αυτοκρατορίες των μέσων ενημέρωσης, φαίνεται να είναι σε σύγχυση και αδυνατούν όλο και περισσότερο να πείσει το πιο προσεκτικό, ενημερωμένο και δικτυωμένο παγκόσμιο κοινό για την ικανότητά τους να διαχειρίζονται, να λύνουν και να ελέγχουν την ταχέως μεταβαλλόμενη πραγματικότητα.

Καθώς η παγκόσμια κρίση βρίσκεται σε εξέλιξη, γίνεται όλο και λιγότερο πιθανό γι' αυτούς τους επίσημα αδιαμφισβήτητους και τρομερούς παίκτες να κρύψουν τις αδυναμίες τους και τη μείωση της νομιμότητας. Η εμπιστοσύνη του κοινού που είναι σήμερα στο χαμηλότερο επίπεδο αναφορικά με τους οικονομικούς, πολιτικούς και νομικούς θεσμούς, είτε σε εθνικό, είτε σε περιφερειακό ή παγκόσμιο επίπεδο. Και οι δύο αγορές και δημοκρατικοί νομικοί-πολιτικοί θεσμοί πραγματοποιούνται από τον άνθρωπο και είναι αντανάκλασεις των δημόσιων και ατομικών αναγκών, τις προσδοκίες και την εμπιστοσύνη. Αν αυτό το συγκρότημα συναίνεσης και σεβασμού που νομιμοποιεί την ύπαρξη και τη λειτουργία τους διαβρωθεί σοβαρά, αυτά θα καθίστανται δυσλειτουργικά, περιττά και αργά ή γρήγορα θα αποσυντίθενται. Εκτός από ορισμένα εθνικά κράτη, οι περισσότεροι από αυτούς τους παίκτες δημιουργήθηκαν μετά τον Β'ΠΠ, οικονομικές, πολιτικές, νομικές και θεσμικές εγγυήσεις της δημοκρατίας, ακόμη και μια δημοκρατική παγκόσμια τάξη. Αυτές οι μερικώς φανταστικές, εν μέρει πραγματικές εγγυήσεις έχουν διαβρωθεί σοβαρά και εξατμίζονται σήμερα. Έχουμε φτάσει σε ένα στάδιο όπου χρειαζόμαστε μια νέα, χωρίς αποκλεισμούς και αποφασιστική συζήτηση σχετικά με διάφορες πιθανές ερμηνείες, σημασίες, και θεσμούς δημοκρατίας σε όλα τα δυνατά επίπεδα. Η διαδικασία της διαβούλευσης και επαναπροσδιορισμού δεν θα είναι ούτε γρήγορη ούτε χωρίς συγκρούσεις. Σήμερα, η εναρμόνιση των κανόνων και των συμφερόντων σε παγκόσμιο, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο είναι μάλλον ένα πολιτικά ορθό σύνθημα παρά μια πραγματικότητα.

Το «τέταρτο κύμα» εκδημοκρατισμού, που ξεκίνησε με τις επαναστάσεις στον αραβικό κόσμο έχει οδηγήσει σε μια σημαντική μετατόπιση του κέντρου βάρους του συμφέροντος και δράσης. Η δημοκρατία έχει λάβει αμετάκλητα μια παγκόσμια δυναμική, και έχει ξεκινήσει και οδηγείται από απροσδόκητους φορείς που ήταν σχεδόν εξ ολοκλήρου από τον χώρο συζητήσεων της δημοκρατίας και λόγου που κυριαρχείται από την πολιτική, τα μέσα ενημέρωσης και τα άλλα θεσμικά όργανα της Δύσης. Δεδομένου ότι πολλές δυτικές δημοκρατίες έχουν γίνει ή γίνονται «μη-δημοκρατικές» και ως εκ τούτου χάνουν την νομιμότητά τους, η δημοκρατία είναι εκτός στον Δυτικό κόσμο. Εν τω μεταξύ, η ιδέα της δημοκρατίας, το πνεύμα της ελευθερίας και της αξιοπρέπειας, γρήγορα και απροσδόκητα εξαπλώνεται σε «αδύναμες» περιοχές. Η συνολική έκταση των ορίων του πιθανού εκδημοκρατισμού σηματοδοτεί αποκλειστικά το τέλος μιας σειράς δυτικών προκαταλήψεων και ρατσιστικών εννοιολογιών, όπως η «σύγκρουση των πολιτισμών». Επίσης, απαιτεί νέες μεθόδους και προσεγγίσεις για τον διάλογο και την ανάλυση. Σε μια συμβατική έννοια, σύμφωνα με το συμβατικό παράδειγμα του κράτους ως επίκεντρο της πολιτικής, μπορεί να είναι αλήθεια ότι η δημοκρατία προϋποθέτει αντιστοιχία μεταξύ του κράτους, του λαού και του εδάφους. Αλλά αντιμετωπίζοντας τις πραγματικότητες του 21ου αιώνα, όπως η τρομερή αύξηση της μετανάστευσης, οι ανεξέλεγκτες παγκόσμιες χρηματοοικονομικές ροές κεφαλαίου, η ασυδοσία των διεθνών και εγχώριων θεσμικών οργάνων-θεματοφυλάκων, πρέπει να βρούμε νέες ρυθμίσεις οι οποίες θα ταιριάζουν στις προσδοκίες ενός εδαφικού και αυξανόμενου παγκόσμιου κοινού. Αυτή μπορεί να είναι η ιστορική στιγμή όπου ο κοσμοπολιτισμός γίνεται καθημερινή πρακτική, μεταβαίνοντας από το καθεστώς του ως ουτοπία ευσεβών στοχαστών, διανοούμενων οραματιστών και των περιθωριοποιημένων ομάδων, σε μια βιώσιμη *de facto* επιλογή για τις επερχόμενες γενιές ζητώντας επίμονα τα δικαιώματά τους σε ένα παγκόσμιο δημόσιο χώρο.

Η αυξανόμενη ένταση μεταξύ του «ορίζοντα του εφικτού», ή «ορίζοντα της αναγκαιότητας» και τον «ορίζοντα των επιθυμητών» μπορεί να γεννήσει νέες προσεγγίσεις στην πραγματικότητα και νέους απροσδόκητους («ανεπαρκείς») παράγοντες της πολιτικής αλλαγής. Οι νέοι παράγοντες - έχουν διασυνοριακά δίκτυα πρωτοβουλιών των πολιτών, των ενδιαφερόμενων επαγγελματιών, ανεξάρτητων δημοσιογράφων διερεύνησης, Occupy! ακτιβιστές ή κινήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των φοιτητικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται μέσω των κοινωνικών μέσων μαζικής ενημέρωσης σε συνδυασμό με διαδηλώσεις, μεγάλους ομίλους των πόλεων και των πανεπιστημίων ή των ατόμων που αναγνωρίστηκαν ως «δημιουργήματα του πολιτισμού» - η συμμαχία και συνεργασία μεταξύ τους θα μπορούσε να ωθήσει περαιτέρω τα όρια του δυνατού. Αυτοί ήδη ξεπερνούν παρωχημένες πολιτικές και ιδεολογικές ορίων, όπως τα όρια των κυρίαρχων εθνικών κρατών και μπορεί να έχουν τη δυνατότητα να μετατρέψουν «την πολιτική τους αδυναμία» σε μια νέα πολιτική του δυνατού.

Μετάφραση: Δημητροπούλου Χρυσούλα

* Η προκαταρκτική έκδοση αυτού του εγγράφου δημοσιεύθηκε στην επανεξέταση της πολιτικής II Politico, Δεκέμβριος 2012.

Βιβλιογραφία

- Archibugi, Daniele, Guido Montani, eds. (2011). *European Democracy and Cosmopolitan Democracy*. The Ventotene Papers, The Altiero Spinelli Institute for Federalist Studies. Pavia, Italy.
- Beck, Ulrich (2006). *Cosmopolitan Vision*. Cambridge: Polity Press.
- Blokker, Paul (2009). "Democracy Through the Lenses of 1989: Liberal Triumph or Radical Turn?" *International Journal of Politics, Culture and Society* 22 (2): 273-290.
- Byrne, Janet, ed. (2012). *The Occupy Handbook*. New York, Boston, London: Back Bay Books, Little, Brown and Company.
- Cassese, Antonio (2005). *International Law*. Cambridge: Oxford University Press.
- Diamond, Larry (2008). *The Spirit of Democracy*, New York: Holt.
- Diamond, Larry (2010). "Why Are There No Arab Democracies?" *Journal of Democracy* 21 (1): 93-105.
- Falk, Richard (2012). "Can We Overcome the Global Crisis: Obstacles, Options and Opportunities". Unpublished manuscript.
- Frank, André Gunder (1980). *Crisis: in the World Economy*. London: Heinemann.
- Gilbert, Jeremy (2009). "Postmodernity and the Crisis of Democracy." *Open Democracy* (28 May).
- Holton, Robert (2012). "Culture, Politics, and the Global Financial Crisis," *The European Financial Review* (20 October). <http://www.europeanfinancialreview.com/?s=Holton+2010>.
- Hurrell, A. (1995). "International Political Theory and the Global Environment." In Booth, Ken and Steve Smith, eds. *International Relations Theory*. Cambridge: Polity, pp. 129-153.
- Jensen, Jody (2006). "The Social Costs of a Lumpen Political Class." *Találjuk-ki Közpeuropa [Reinventing Central Europe]*, www.talaljuk-ki.hu.
- Jensen, Jody (2009). *Whose Rules? Globalizing Governance in a Multistakeholder World*. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing.
- Kaldor, Mary, Held, David Quah, Danny (2010). "The Hydra-Headed Crisis", *Global Policy Journal*, 28 February, www.globalpolicyjournal.com/articles/global-governance/hydra-headed-crisis (accessed 12 April 2010).
- Konrad, György (1984). *Antipolitics: An Essay*. London: Quartet.
- Miszlivetz, Ferenc, Jody Jensen (2005). *The Languages of Civil Society – Europe and Beyond*. EUI Working Paper. Badia Fiesole: European University Institute (May).
- Miszlivetz, Ferenc (2010) " 'We are in a Situation of Relative Free Will,' Interview with Immanuel Wallerstein," *Society and Economy* 32.
- Miszlivetz, Ferenc (2012) The Multiple Crisis of Europe. In: Léonce Bekemans (ed.) *A Value-Driven European Future*. Peter Lang, pp159-181.
- Mouffe, Chantal (1993). *The Return of the Political*. London, New York: Verso.
- Nerfin, Marc (1987). "Neither Prince, nor Merchant: Citizen – An Introduction to the Third System." *Development Dialogue*, No. 1, pp. 170-195.
- Offe, Claus, Jeremy Gaines (1996). *The Varieties of Transition: The East European and East German Experience*. Cambridge: Polity Press.
- Posner, Richard A. (2010) *The Crisis of Capitalist Democracy*. Harvard University Press. Cambridge: Harvard University Press.
- Preuss, Ulrich (2001). "The Rulemaking and Policy Actors in the Transition and the Issue of the Strategy of Transformation," *Studies in East European Thought* 53, pp. 183-195.
- Reich, Robert (2008). *Supercapitalism: The Transformation of Business, Democracy and Everyday Life*. New York: Knopf.
- Sassen, Saskia (2006). "Denationalized States and Global Assemblages." *Eurozine* (11 November). <http://www.eurozine.com/articles/2006-11-20-sassen-en.html>.
- Schmitter, Philippe C. (2011). "The Future of Real-Existing Democracies." *Society and Economy* 33 (2), pp. 399-428.
- Scholte, Jan Aart (1999). *Global Civil Society: Changing the World?* Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation, Working Paper No. 31. Coventry: University of Warwick.
- Stiglitz, Joseph (2010). *The Stiglitz Report. Reforming the International Monetary and Financial Systems in the Wake of the Global Crisis*. New York: The New Press.
- Szentes, Tamás (2009). *Ki, mi, és miért van válságban? [Who, What and Why is in Crisis?]*. Budapest: Napvilág Kiadó, CRITICA.
- Tinnevelt, Ronald and De Schutter, Helder (2010), eds. *Global Democracy and Exclusion*. Chichester: Wiley-Backwell.
- Touraine, Alain (2010). *Strong Democracy to Cope with Economic Crisis*. Speech delivered at the Parliamentary Assembly of the Council of Europe (21 June).
- Wallerstein, Immanuel (2000). "Globalization or the Age of Transition? – A Long Term View of the Trajectory of the World System," *International Sociology*, Vol. 15, No. 2, pp. 251-267.
- World Economic Forum (2013). *Global Risks 2013*. <http://reports.weforum.org/global-risks-2013>.